

Závěr

Hodnotit období tzv. padesátých let, byť “jen” z hlediska problematiky Táborů nucených prací a Pomocných technických praporů je velmi obtížný úkol. Složitý pro historiky, právníky, ale i současnou politickou scénu. Rehabilitace a především odškodnění lidí, nuceně nasazených, zůstává ještě dnes nedořešenou otázkou. Obávám se, že i v mnohých nedořešenou otázkou zůstane. Ať už z nedostatku relevantních informací, potažmo důkazů, tak ze strany státní moci, která dá, asi logicky, přednost aktuálním problémům.

Téma své diplomové práce jsem si vybrala proto, že jsem o něm něco věděla z vlastní rodiny, ve které se vždy diskutovalo o všem. O tom, že moje prababička byla vystěhovaná ze statku jsem se dozvěděla už jako malá, stejně jako to, že rodiče matky nemohli studovat a těžko hledali práci mimo dělnické obory, přestože ukončili středoškolské vzdělání s maturitou. Prababička byla “přikázaná” do sběrného TNP v Dlažkovicích, kterému se vyhnula útekem do Bratislavy, její statek byl znárodněn, zbytek rodiny vystěhován do vlastního, též ale znárodněného deputátního domku, kde byl trpěn. K jakési “nápravě” došlo až po listopadu 1989. Moje hodnocení tak může vyznít jako částečně subjektivní, i přes značný časový odstup.

Pro většinu naší generace je toto období dávnou historií, podobně jako II. světová válka, nebo s trochou nadsázky dějiny starověkého Říma. Díla historiků na toto téma se dostanou do rukou jen těm, kteří se o ně opravdu zajímají. Vzhledem k tomu, že byla řada dokumentů zničena a některé ještě čekají na odtajnění, nebude už nikdy možné dokonale zmapovat vše, co tuto složitou dobu provázelo.

Právní podklady pro vznik TNP i PTP vycházely z dané politické situace. Po skončení II. světové války připadlo Československo po dohodě vítězných mocností do sovětské zóny. S ní muselo přijmout též její pravidla, což poměrně logicky vyústilo v maximální aktivizaci komunistické strany, která po sovětském vzoru začala připravovat a postupně prosazovat řadu zákonných opatření. Po převzetí moci v únoru 1948 jí už nic nestálo v cestě k opravdovému prosazení “očisty” společnosti od lidí, které považovala za nepohodlné režimu. Oddosobním-li se zcela od osudů všech, kteří se ocitli proti své vůli v různých táborech a zvážím-li tehdejší politickou situaci, komunistické špičky udělaly to, co se od nich očekávalo. Prostřednictvím svých ministerstev připravily v

krátké době zákony, k nim směrnice a prováděcí vyhlášky tak, aby vůči veřejnosti zapadaly do původního zákonného rámce. Navenek na něj navazovaly a dokonce společnost, která se pomalu vzpamatovávala z války a překonávala značné těžkosti, měly chránit před rozvratem. Nedělám si však iluze, že to stranické špičky, které rozhodovaly o konečné podobě připravovaných návrhů, myslely v intencích slibů, které šířily mezi veřejností.

Narychlo připravené normy, které měly svou represí, skrytou v mimosoudních postizích, zajistit absolutní loajálnost obyvatelstva, se ve svém konečném výsledku minuly předpokládaným účinkem. Na jednu stranu možná dostaly do TNP či PTP osoby, které se vyhýbaly práci, zloděje a prostitutky, na druhou stranu však na mnoha místech postavili funkcionáře národních výborů, a to hlavně na vesnicích či menších městech před těžký úkol: zbavit se většinou vážených občanů. Sedláků, maloročníků, živnostníků všech možných profesí, farářů, ve městech pak k nim přibývali lidé z řad inteligence. Byli i funkcionáři, kteří se ke svým novým úkolům stavěli laxně, dokonce se snažili mnohde pomoci. V malých lokalitách se ale většinou nenapravitelně nabouraly vztahy, které byly budovány dlouhá léta.

Všichni příkázání nebo odvelení lidé přicházeli z velké většiny do nepřipravených podmínek a z jejich postupných svědectví bylo už brzy jasné, že prostřednictvím nich režim “záplatoval” absolutní nedostatek pracovních sil tam, kde je chtěl mít. Vágní znění právních podkladů režimu umožňovalo širokou libovůli při jejich nasazení. Když se měli vracet do svých domovů, často neměli kam – jejich rodiny byly vysídleny. Přijímali pak většinou špatně placenou práci v místech svého “trestu”. Po smrti Gottwalda a Stalina TNP a PTP postupně zanikly. Jejich dozvuky však přežily dodnes. Přestože obě tyto formy represe byly, jak říkají její oběti, ničím, proti zinscenovaným procesům politickým

Měla jsem vzácnou možnost, zúčastnit se setkání více než desítky příslušníků PTP začátkem března tohoto roku. Přestože byli “jen” ze dvou regionů, Kolínska a Kutnohorska, každý jejich příběh by vydal na knihu. Co člověk, to jiný osud, zneužitý na základě práva. Šlo většinou o syny bývalých sedláků či živnostníků. K PTP odcházeli kolem dvaceti let svého věku. Nebylo ale výjimkou, že se tu potkávali se svými tchány, staršími sourozenci a dokonce otci. Do TNP byly přikazovány i ženy. Ani po výkonu v některém z pracovně donucovacích táborů však jejich problémy

nekončily. Na základě posudků se jen přenesly na jejich děti, které nemohly studovat a jen těžko hledaly práci.

Zaujalo mne, že tito lidé nežalují, nestěžují si, byť se jim vlastně nedostalo prakticky žádného odškodnění za léta strávená nedobrovolným budováním socialismu, za újmy na zdraví, ať už fyzickém nebo psychickém. Zcela cíleně jsem se jich ptala: “Jaké poučení bychom si z této doby měli vzít my?” Žádný z nich neměl jednoznačnou odpověď. Přáli si jen jediné: Aby o jejich osudech měli lidé více informací. Uvědomují si, že už jim jako nezřídka osmdesátníkům příliš času nezbývá, příliš času na to, předat nějaké poselství těm úplně mladým, kterým už se nedostává informací ani z vlastních rodin. Současná computerová mládež nebude číst právně a fakticky zpracovaná pojednání historiků, právníků a vědců, zaujmout ji může pouze příběh, když se jí ve školách dostává jen jakási neujasněná koncepce našich ještě nedávných dějin. Ale i příběh může pomoci zastavit represi, která třeba někde skrytě číhá na svou příležitost.

Odnesla jsem si zajímavý, ale jistě ne neznámý poznatek: tito lidé a jejich rodiny, přes všechny útrapy, kterých se jim od komunistů dostalo, odešli nakonec posílení. Až na výjimky, zůstali nezlomeni. Přes veškerou snahu si komunisté právě těchto lidí náklonnost a loajálnost nezískali, převýchova “nepřátel lidově demokratického režimu”, se zcela minula účinkem. To, že nakonec zasáhla nejvíc dělnickou třídu, je už paradoxem paradoxní doby.

Úkolem politické reprezentace, právníků a zákonodárců by v demokratickém státě mělo zůstat chránit své občany. I mým úkolem by mělo být chránit čistotu právního řádu před mocenským zneužitím. Protože jak říkají poučení: “Do stejné řeky můžeš vstoupit hned několikrát, a ani nevíš jak.”